

Bài báo nghiên cứu

NHỮNG THÁCH THỨC CỦA LIÊN MINH CHÂU ÂU TRƯỚC SỰ TRỖI DẬY CỦA CHỦ NGHĨA DÂN TỘC THẾ KỈ XXI

Nguyễn Hồng Nhung

Trường Đại học Công nghệ Hồ Chí Minh (Hutech), Việt Nam

Tác giả liên hệ: Nguyễn Hồng Nhung – Email: nhnhung.khkh-qhcc@hutech.edu.vn

Ngày nhận bài: 09-09-2022; ngày nhận bài sửa: 05-11-2022; ngày duyệt đăng: 25-12-2022

TÓM TẮT

Những tác động và biến chuyển của thế giới trong thế kỉ XXI đã đưa đến nhiều thách thức cho Liên minh châu Âu (EU). Hai mươi năm đầu của thế kỉ đã xảy ra nhiều sự kiện thử thách tính gắn kết và quá trình xây dựng củng cố EU như khủng hoảng nợ công, khủng hoảng người nhập cư, Brexit... và hệ quả của nó dẫn đến một vấn đề mà EU không mong muốn ngay từ khi thành lập liên minh – đó là sự trỗi dậy của chủ nghĩa dân tộc cùng những hình thái mới của nó trong thế giới hiện đại. Dựa trên phương pháp thu thập dữ liệu, phân tích lí thuyết chủ nghĩa dân tộc cùng lịch sử – logic và phương pháp nghiên cứu quan hệ quốc tế, bài viết này đề cập những thay đổi trong đời sống chính trị của châu Âu thông qua sự kiện Brexit cùng sự gia tăng các đảng phái chính trị mang màu sắc chủ nghĩa dân tộc ở các nước thành viên.

Từ khóa: Brexit; chủ nghĩa hoài nghi châu Âu; Liên minh châu Âu; chủ nghĩa dân tộc

1. Giới thiệu

Quá trình phát triển của toàn cầu hóa – khu vực hóa cùng chủ nghĩa dân tộc là hai yếu tố tác động qua lại và ảnh hưởng lẫn nhau. Thời kì toàn cầu hóa có thể làm xói mòn chủ nghĩa dân tộc, hay hai yếu tố này có thể cùng phát triển hài hòa hoặc thậm chí chính toàn cầu hóa làm chủ nghĩa dân tộc hiện đại bùng lên mạnh mẽ dưới hình thái tiêu cực. Nhiều nghiên cứu cho rằng làn sóng các phong trào của chủ nghĩa dân tộc là tác nhân gây ra hai cuộc chiến tranh thế giới và lục địa châu Âu là nơi được thực nghiệm điều đó, vì vậy có thể người châu Âu “sợ” chủ nghĩa dân tộc, nhưng theo vòng xoáy của lịch sử, chủ nghĩa dân tộc hiện đại mang hình thái tiêu cực một lần nữa quay trở lại châu Âu.

Hai mươi năm đầu của thế kỉ XXI, Liên minh châu Âu (EU) phải đối mặt với thách thức như: khủng hoảng nợ công; Brexit và làn sóng nhập cư. Những vấn đề trên xảy ra trong mọi lĩnh vực kinh tế, chính trị và xã hội, nó tác động đến những chính sách chung của EU để đảm bảo lợi ích chung và an ninh trong khu vực, nhưng ngược lại, nó không thể làm thỏa

Cite this article as: Nguyen Hong Nhung (2022). Challenges of the european union to the rise of nationalism in the XXIst century. *Ho Chi Minh City University of Education Journal of Science*, 19(12), 1976-1988.

mãn lợi ích của từng quốc gia thành viên và sự hài lòng của một bộ phận dân cư bản địa khi đứng trước những quyết định chung nhằm giữ vững khối đồng tiền chung Eurozone và khu vực đi lại tự do Schenghen. Điều này đã làm gia tăng bất mãn của một bộ phận nhân dân đối với Chính phủ của họ – tạo điều kiện cho làn sóng các phong trào chủ nghĩa dân tộc đang có xu hướng quay trở lại. Phong trào chủ nghĩa dân tộc ảnh hưởng trong đường lối tranh cử của các đảng phái chính trị mang màu sắc cực hữu, bài ngoại và nhận được sự ủng hộ của cử tri vì phương châm lợi ích dân tộc là trên hết. Sự trỗi dậy của chủ nghĩa dân tộc trên lục địa châu Âu có nguy cơ ngày càng gia tăng mạnh mẽ cả về chất và lượng, có khả năng gây xói mòn tính tập thể, gây chia rẽ nội bộ. Điều mà châu Âu lo sợ từng xảy ra trong hai Thế chiến nay một lần nữa quay lại với cường độ mạnh hơn.

Nghiên cứu về những thách thức của EU trước sự trỗi dậy của chủ nghĩa dân tộc sẽ góp phần vào việc làm nhiều thêm nguồn tài liệu về vấn đề này, qua đó sẽ dự đoán được kết quả trong tương lai và nắm được những ảnh hưởng của nó đối với thế giới, trong đó có mối quan hệ giữa ASEAN - Việt Nam.

2. Nội dung

2.1. Sự phát triển của chủ nghĩa dân tộc ở châu Âu

Lịch sử phát triển của các quốc gia châu Âu gắn liền với nhau từ thời cổ đại đến hiện đại. Xét về mặt địa lí, lãnh thổ của các quốc gia ngày nay được phân chia lại từ kết quả của cuộc chiến tranh đế quốc lớn (đế chế La Mã thần thánh, Ottoman, Habsburg và đế quốc Anh). Về mặt lịch sử, các quốc gia có sự chia sẻ về văn hóa, nguồn gốc tổ tiên của tộc người, lịch sử phát triển của khu vực, tín ngưỡng, tôn giáo... Những yếu tố kể trên chính là sợi dây kết nối ràng buộc các nước trong khu vực với nhau, đây cơ sở tạo dựng niềm tin thúc đẩy sự gắn kết về mặt chính trị. Nhưng không thể phủ nhận sự tồn tại của chủ thể quốc gia cùng bản sắc dân tộc, cho dù các cá nhân là đơn lẻ hay có tổ chức trong cộng đồng, họ luôn cảm thấy cần phải có sự phân biệt. Liên minh châu Âu hiểu được vấn đề này và do đó đã áp dụng phương châm “Thống nhất trong đa dạng” (lat. In varietate concordia), hỗ trợ việc củng cố bản sắc dân tộc (Calance, 2012, p.26).

Một số học giả nhận định rằng mô hình xây dựng lên EU ngày nay dựa trên cơ sở chủ nghĩa dân tộc tộc người (Bui, 2007, p.58). Mô hình này xem châu Âu như một quốc gia dân tộc và sự hình thành phát triển của EU giống như sự hình thành và phát triển của cộng đồng các quốc gia, dân tộc thế kỉ XIX. Chủ nghĩa dân tộc được cho là xuất hiện ở châu Âu vào khoảng thế kỉ thứ XVII-XVIII. Những sự kiện cách mạng tư sản (Pháp & Đức) được cho rằng đã khơi dậy ý thức về quốc gia – dân tộc dần dần hình thành, điều này cũng được Geogre Gooch nhận định rằng “chủ nghĩa dân tộc là con đẻ của Đại cách mạng Pháp” (Dao & Le, 2013). Sau đó luồng tư tưởng này phát triển mạnh mẽ, dần dà lan rộng khỏi biên giới các nước châu Âu để trở nên phổ biến hơn, đặc biệt sau cuộc cách mạng Đức (1848-1871) thì cụm từ “chủ nghĩa dân tộc” được nhắc đến thường xuyên hơn (Kamenka, 1973). Sau Chiến

tranh thế giới I, các quốc gia châu Âu đưa ra sáng kiến thành lập một liên minh để gắn kết lại quan hệ giữa các bên, đồng thời đem lại hòa bình và ổn định cho khu vực (Tran, 2016).

Sự ra đời của EU không giống với bất kì liên minh, tổ chức, hệ thống, cấu trúc nào trước đó – đây là sự liên kết tự nguyện và bình đẳng giữa các quốc gia, điều này trái ngược với cấu trúc các bên liên kết xung quanh một quốc gia thống trị vốn đã từng tồn tại (Sabino, 2009). Thứ nhất, liên minh này được xây dựng vì lợi ích của tất cả các nước thành viên, nó hợp nhất các quốc gia, nhưng không dựa trên cơ sở các chức năng truyền thống của chúng. Điểm quan trọng thứ hai là sự đồng ý của các quốc gia thành viên rằng các lực lượng li tâm nội bộ (chủ nghĩa dân tộc, chủ nghĩa li khai, chủ nghĩa khu vực) có thể bị phân mảnh. Sự đoàn kết dân tộc trở nên cần thiết vì nhu cầu đối thoại, cần một tiếng nói chung với các quốc gia dân tộc khác.

Cùng với sự phát triển của Liên minh châu Âu thì chủ nghĩa dân tộc cũng có những bước biến đổi. Mặc dù quan điểm của EU khi được xây dựng là loại trừ chủ nghĩa dân tộc, nhưng thực chất lực lượng này chỉ tạm thời lắng xuống chứ không bị triệt tiêu hoàn toàn. Chủ nghĩa dân tộc giống như một chiếc rễ cắm sâu vào lòng của các quốc gia châu Âu, cùng với sự thay đổi của thời đại và dòng chảy lịch sử thì chiếc rễ cũng vững chắc rồi lan tỏa mạnh mẽ hơn, mà trong đó yếu tố xúc tác là những sự kiện xảy ra ở vào hai mươi năm đầu thế kỉ XXI.

Trong thời gian này, những tư tưởng về dân tộc và quốc gia đã kết hợp cùng phong trào chính trị ở khu vực nói chung và mỗi quốc gia thành viên nói riêng dần tạo thành làn sóng gây ảnh hưởng tiêu cực, gây chia rẽ, cản trở tiến trình nhất thể hóa. Và có nhiều ý kiến cho rằng chủ nghĩa dân tộc tộc người là nhân lõi đang trỗi dậy ở các nước châu Âu đầu thế kỉ XXI (Vuong, 2021).

2.2. Thách thức của Liên minh châu Âu trước sự trỗi dậy của chủ nghĩa dân tộc

Chúng tôi nhận thấy rằng những nghiên cứu gần đây đưa ra cái nhìn thiếu tích cực về một EU đang bị đe dọa và tấn công từ bên trong bởi chủ nghĩa dân tộc, đặc biệt khi một chuỗi những sự kiện xảy ra gây bất ổn khu vực. Hình thái tiêu cực của chủ nghĩa dân tộc đang có xu hướng gia tăng được xem xét qua hai vấn đề là: i) sự kiện Brexit; ii) sự gia tăng các đảng phái chính trị đề cao tính dân tộc, có tư tưởng cực hữu, phân biệt, bài ngoại, chống nhập cư.

2.2.1. Sự kiện Brexit

Sự kiện nước Anh chính thức rời khỏi liên minh châu Âu (hay còn được biết đến với tên gọi Brexit) vào năm 2016 được xem là một biểu hiện của chủ nghĩa dân tộc Anh. Những minh chứng lịch sử để lại dễ nhận thấy người dân Anh từng có một quá khứ huy hoàng khi làm bá chủ thế giới từ thời nữ hoàng Victoria vào thế kỉ XIX và XX, sắc dân Anh được đánh giá là sắc dân bảo thủ và thích đứng ngoài cuộc của châu Âu (Luu, 2016, p.12). Lí do được giải thích cho việc mãi cho đến năm 1961 nước Anh mới nộp đơn xin gia nhập EEC (Cộng

đồng Kinh tế) là vì điều này có lợi cho nước Anh chứ không phải chung một mục đích giống với những nước đồng sáng lập tổ chức này.

Những năm 30 của thế kỉ XX, Thủ tướng Churchill của Anh lên tiếng ủng hộ việc thành lập Liên minh châu Âu với cơ chế an ninh tập thể vững chắc hơn nhằm duy trì hòa bình và ổn định trở lại trên lục địa, nhưng với lập luận và ngôn từ chắc chắn rằng “việc thành lập một cộng đồng châu Âu thống nhất là điều có thể thực hiện được trên cơ sở hợp tác của các quốc gia ở châu Âu lục địa” và quan điểm của nước Anh là “luôn đồng hành với châu Âu, nhưng không phải là một phần của nó” (Tran, 2016, p.471).

Khi Cộng đồng kinh tế EEC ra đời vào những năm 50, nước Anh vẫn đứng ngoài và quan điểm vẫn luôn rõ ràng như những phát ngôn của Thủ tướng Anh Churchill về quan hệ của Anh với liên minh châu Âu. Nhưng sau đó, những thay đổi của thời đại đã làm người Anh cân nhắc lại khi thời kì này EEC đang có những bước tiến phát triển ổn định, nhanh chóng trở thành trụ cột quan trọng của khu vực. Sự phát triển của EEC nhanh chóng vào thập niên 60-70 của thế kỉ XIX được đánh giá là “thời kì tăng trưởng vàng” khi thực thi những chính sách về thuế quan giúp cho sản xuất công nghiệp và nông nghiệp nội khối tăng trưởng, ưu đãi về thuế cùng với sự tự do của thị trường giữa các thành viên. Điều này làm cho người Anh nhận ra rằng họ sẽ mất đi những cơ hội mở rộng thị trường, nguy cơ bị cô lập về kinh tế thương mại nếu vẫn tiếp tục giữ quan điểm cũ. Cuối cùng, nước Anh nộp đơn xin gia nhập vào EEC vào năm 1961.

Tiến trình nhất thể hóa châu Âu từng bước được hiện thực hóa, mức độ hội nhập giữa các nước thành viên sâu hơn tiến tới hội nhập về chính trị khi Hiệp ước Maastricht về Liên minh châu Âu được kí kết tại Hà Lan (07/02/1992) đã đánh dấu bước chuyển của châu Âu từ một liên minh kinh tế thành một liên minh thống nhất về chính trị cùng với định hướng tiến tới một khu vực đồng tiền chung vào cuối thập niên 90. Và cũng chính từ đây, những bất đồng quan điểm của giữa Anh và EU thể hiện rõ nhất trong việc xây dựng hai trụ cột của EU: xây dựng khu vực đồng tiền chung EU (Eurozone) và khu vực tự do đi lại (Schengen).

- *Về vấn đề xây dựng khu vực đồng tiền chung EU (Eurozone)*

Quá trình nhất thể hóa châu Âu với việc sử dụng một đồng tiền giúp hoàn thiện thị trường chung khi gỡ bỏ những hàng rào phi thuế quan, tác động tích cực đến hoạt động kinh tế, tài chính, đầu tư, tiết kiệm chi phí hành chính. Bên cạnh đó, nó còn có những quy định, quy tắc tài chính hoạt động hiệu quả hơn những quỹ tài chính, giúp ngăn ngừa, kiểm soát khủng hoảng trong khu vực. Các thị trường nhỏ lẻ kết hợp thành một thị trường lớn mạnh hơn, tính minh bạch giữa các nước thành viên, thúc đẩy giao lưu buôn bán, tăng tiêu dùng, phát triển thị trường hàng hóa, dịch vụ (Hoang, 2019).

Sử dụng đồng tiền chung cũng có những khó khăn cho nước thành viên vì tất cả các quốc gia trong khu vực có chu kì kinh tế khác nhau, hoặc đang ở các giai đoạn khác nhau trong chu kì giữa sự bùng nổ và suy thoái. Khi sử dụng chung một đồng tiền đồng nghĩa với

việc các nước thành viên sẽ có sự san sẻ trách nhiệm cùng nhau nếu có cuộc khủng hoảng xảy ra. Chính vì vậy, sự dung hòa lợi ích của quốc gia với sự phát triển của hệ thống đồng tiền chung là một cuộc đấu tranh gay go trong nội bộ từng nước.

Mặt khác, để đảm bảo cho tính ổn định của hệ thống, các quốc gia phải chịu sự chi phối từ chính sách chung của EU như: thắt lưng buộc bụng, cắt giảm ngân sách chi tiêu trong các lĩnh vực phúc lợi xã hội, giáo dục, y tế trong nước... Điều này khó tránh khỏi những phản ứng từ dư luận trong nước, tạo nên làn sóng phản đối mạnh mẽ và ngày càng gia tăng sự bất mãn đối với EU, thúc đẩy phong trào trong xã hội mang tính dân tộc và hoài nghi châu Âu, gây khó khăn cho các chính phủ đương quyền mỗi khi các cuộc bầu cử đến gần (Trinh & Phạm, 2012).

Và đây cũng chính là vấn đề nước Anh lo ngại khi tham gia vào Eurozone. Nội bộ nước Anh cũng có những cuộc tranh luận gay gắt về lợi ích của họ khi sử dụng đồng Euro. Phía Anh vẫn đặt lợi ích dân tộc trên EU và “việc tham gia đồng tiền chung chỉ có thể thực hiện khi xét thấy các điều kiện tham gia đáp ứng những lợi ích của nước Anh”. Kết quả cho thấy rằng, nước Anh vẫn đứng bên cạnh châu Âu trong dự án đồng Euro và tiếp tục sử dụng đồng tiền của họ – đồng bảng Anh (Tran, 2016).

Mối liên hệ giữa hai bên trở nên mỏng manh hơn khi cuộc khủng hoảng nợ công ở Hi Lạp nổ ra vào năm 2011, sau đó ảnh hưởng nghiêm trọng hơn khi Bồ Đào Nha, Tây Ban Nha, Italy và Ireland cũng lâm vào tình trạng sắp phá sản. Vì cơ bản, một số quốc gia, trong đó có Anh không đồng ý kí vào Hiệp ước của EU về tài khóa và ngân sách với những điều khoản về cung cấp những khoản vay nhằm hỗ trợ tài chính cho các nước thành viên và cũng để giải cứu đồng Euro bên bờ vực sụp đổ. Nước Anh lúc bấy giờ cho rằng việc kí kết Hiệp ước này thì Anh sẽ phải trao một số quyền về ngân sách tài chính cho EU, chủ quyền nước Anh vì thế cũng bị ảnh hưởng (Tran, 2016).

- *Về khu vực đi lại tự do Schenghen*

Thỏa thuận Schenghen được kí vào năm 1985 với mục tiêu chính là: i) tự do đi lại trong khu vực, thúc đẩy du lịch, tạo điều kiện thuận lợi cho sự luân chuyển hàng xuất nhập khẩu và nguồn nhân lực; ii) kiểm soát chặt chẽ dòng người di cư ngay tại cửa khẩu biên giới phía ngoài của cộng đồng và iii) kêu gọi xóa bỏ chế độ kiểm tra về hộ chiếu giữa các nước thành viên. Hiệp ước được thực thi vào năm 1990 và nước Anh cũng đứng bên lề sự kiện này.

Giống như trụ cột Eurozone, trụ cột Schenghen cũng không giúp quan hệ của Anh và EU sáng sủa hơn, đặc biệt khi cuộc khủng hoảng nhập cư vào cuối năm 2014 đầu năm 2015 diễn ra khiến hàng trăm nghìn người di cư và tị nạn, bằng đủ loại phương tiện, chạy trốn chiến tranh ở Trung Đông tràn vào châu Âu qua cửa ngõ Italy và Hi Lạp (Economist, 2015). Không những vậy, dòng người nhập cư từ những nước kém phát triển hơn ở Đông Âu cũng chọn EU là điểm đến lí tưởng để tìm kiếm những cơ hội nghề nghiệp với mức lương cao

hơn. Ước tính đến cuối năm 2015, châu Âu đã tiếp nhận hơn 1,3 triệu người (Lai, 2017, p.39). Đứng trước tình hình đó, khối Schengen đã đưa ra những quyết sách ngắn hạn, trung hạn lẫn dài hạn trên toàn EU đã được áp dụng.

Nhìn chung, những chính sách này đều nhằm vào việc: i) tăng cường kiểm soát biên giới trên bộ và trên biển, trong đó có kiểm soát biên giới nội bộ các nước thành viên; ii) điều chỉnh lại kế hoạch phân bổ hạn ngạch người nhập cư ở mỗi nước thành viên. Ví dụ, EU đã đưa ra giải pháp về kiểm soát biên giới quốc gia thành viên hay phân chia số lượng người nhập cư cho từng nước dựa trên GDP của họ, hay còn đưa ra điều kiện để các quốc gia muốn gia nhập EU là phải chia sẻ nhận người nhập cư. Mặc dù khá tốn kém về nhân lực lẫn tài lực, song những chính sách trên tuy mang lại một vài thành công đáng kể nhưng thực chất vấn đề vẫn chưa giải quyết triệt để.

Khối Schengen phân thành hai quan điểm giữa một bên đặt sự ổn định cho toàn khu vực lên hàng đầu, một bên là an ninh và lợi ích quốc gia phải được ưu tiên. Cuộc khủng hoảng đã là nguyên nhân gây bất đồng không chỉ giữa các nước EU mà còn xuất hiện ngay trong nội bộ từng nước thành viên (Phuong Tra, 2018). Trước tình hình đó, nước Anh tuy đứng ngoài khối Schengen nhưng cũng lo sợ nguy cơ của làn sóng người di cư tràn vào lãnh thổ, nên đã dựng lên hai hàng rào dây thép gai bao quanh nhà ga xe lửa Eurotunnel để ngăn người di cư vượt qua đường hầm Channel vào Anh (To Chu, 2015). Thêm vào đó, phía Anh đã đưa ra quan điểm rằng EU nên đảm bảo các nguyên tắc di chuyển tự do không áp dụng cho các quốc gia mới gia nhập cho đến khi nền kinh tế của những nước này bắt kịp với nền kinh tế của các quốc gia cũ.

Người nhập cư ồ ạt đã gây sức ép lên hệ thống an sinh xã hội và các dịch vụ công, thay đổi thị trường lao động vì người dân Anh ít khi có thói quen rời khỏi đất nước, trong khi đó người nhập cư từ EU dường như có nhiều người có trình độ đại học hơn, ít đòi quyền lợi hơn và nhiều cơ hội việc làm hơn so với dân bản địa (Economist, 2016). Cụ thể, khi những người di cư từ Đông Âu đến họ chấp nhận mức lương thấp hơn. Trong khi đó, mức lương tối thiểu của Vương quốc Anh cao gấp đôi so với một số quốc gia thành viên EU, khiến một số người tin rằng tư cách thành viên EU là lực cản đối với Vương quốc Anh trong các lĩnh vực tài chính, nhập cư, quy định và quyền lực trên phạm vi toàn cầu (Lauren, 2018, p.214).

Thêm vào đó, nguy cơ khủng bố, nhất là khủng bố mượn danh tôn giáo núp dưới bóng dân nhập cư sẽ gây mất an ninh xã hội. Khủng bố xảy ra ở Pháp (2015) và Bỉ (2016) tấn công vào vào các địa điểm công cộng và thủ đô là vấn đề khiến người dân Anh lo sợ họ sẽ trở thành mục tiêu tiếp theo khi mạng lưới chủ nghĩa khủng bố đã trải rộng khắp châu lục.

Từ những vấn đề về xã hội kể trên khiến người dân Anh cảm thấy bất mãn, họ hoài nghi về giới lãnh đạo và hoài nghi EU. Đây được cho là một trong những nguyên nhân để người Anh bỏ phiếu rời khỏi châu Âu. Và kết quả là, cuộc trưng cầu dân ý vào tháng 06/2016 cho thấy 52% dân số Anh tán thành Brexit, 48% dân số phản đối (Dinh, 2019).

Trong suốt khoảng thời gian 43 năm đồng hành cùng EU (1973-2016), nước Anh luôn có quan điểm bất đồng với khối vì bản thân nước Anh gia nhập Liên minh là muốn nâng cao lợi ích vị thế chứ không phải vì lí tưởng chung của một tập thể. Chủ nghĩa dân tộc ở Anh, thể hiện qua Brexit, cũng có thể hiểu là chủ nghĩa dân tộc Anh. Brexit đã khuyến khích những người theo chủ nghĩa dân tộc, bên trong và bên ngoài Vương quốc Anh bằng cách tập trung vào các chính sách di cư, phản đối nhập cư, ủng hộ cho việc duy trì một bản sắc văn hóa Anh (Nguyen, 2019, p.48). Trong một bài phát biểu trước Tổ chức Di sản bảo thủ của Hoa Kỳ, Nigel Farage (một số người gọi là cha đẻ của Brexit) đã dự đoán rằng Brexit sẽ gây ra những gợn sóng trên khắp lục địa châu Âu, truyền cảm hứng cho các phong trào dân tộc chủ nghĩa khác và thậm chí giết chết toàn bộ dự án của EU (Lauren, 2018, p.213).

Brexit đã chia rẽ nước Anh từ Chính phủ, Quốc hội, các nhóm lợi ích xã hội, nhân dân, vùng miền thành hai phe đối lập nhau. Sự kiện Brexit còn ảnh hưởng đến các vùng Scotland, Bắc Iceland muốn trung cầu dân ý để được rời khỏi Liên hiệp Anh và Bắc Iceland. Bởi vì, theo họ, tham gia EU sẽ thu được nhiều lợi ích hơn, so với nằm trong sự kiểm tỏa của nước Anh (Dinh, 2019).

2.2.2. Sự gia tăng của chủ nghĩa dân tộc trong đảng phái chính trị của các nước thành viên

Biến động của tình hình khu vực liên tiếp xảy ra vào thế kỉ XXI đã tác động đến chính sách của EU nhằm duy trì sự ổn định của hệ thống, cân bằng mối quan hệ giữa các nước thành viên với Liên minh. Nhưng nhiều chính sách EU đưa ra bị đánh giá là thiên về kĩ trị, áp đặt, làm tổn hại chủ quyền quốc gia, tổn thương đến một bộ phận người dân bản địa, đặc biệt là giới lao động khi tình hình xã hội – văn hóa thay đổi. Hơn nữa, mỗi Chính phủ đều chịu sức ép trong việc cân bằng một bên là nhân dân với một bên là Liên minh trong việc: i) phân bổ ngân quỹ cho các dịch vụ công, việc làm, giáo dục, y tế; ii) điều hòa mâu thuẫn giữa dân bản xứ và dân nhập cư, xung đột về văn hóa tín ngưỡng làm nảy sinh tư tưởng bài ngoại; iii) ngăn chặn nguy cơ tiềm ẩn khủng bố.

Nhất thể hóa có thể xóa mờ ranh giới giữa các quốc gia, nhưng khi đứng trước nguy cơ về mất ổn định và an ninh thì lợi ích quốc gia, dân tộc vẫn được xem là mục tiêu cơ bản nhất. Mục tiêu này cũng là lí do các thành viên tham gia vào tổ chức để gia tăng lợi ích từ Liên minh mang lại, là cơ sở để nhân dân đánh giá chính sách, hành vi năng lực của chính trị gia và đảng cầm quyền. Suy cho cùng, mọi sự phát triển đều bắt đầu diễn ra trên cơ sở dân tộc, trên mảnh đất dân tộc và phục vụ trước hết cho lợi ích dân tộc (Ho, 2019).

Những biến động trong thế kỉ XXI đã tạo điều kiện cho sự quay trở lại của các đảng phái chính trị có xu hướng chủ nghĩa dân tộc trỗi dậy nhưng với những sắc thái mới, có tính biến đổi và kết hợp đan xen, chòng chéo với những lí thuyết khác khó phân tách. Các phong trào chính trị đã lợi dụng sự xáo trộn tình hình trong nước, tâm lí bất mãn, hoài nghi của người dân EU với Chính phủ để đưa ra luận điệu, đường lối chủ đạo nhằm khơi gợi tính dân tộc trong nhân dân, từ đó hướng sự chú ý và ủng hộ của cử tri đối với những đảng phái chính

trị mang màu sắc dân tộc, cực đoan, phân biệt, bài ngoại khi tham gia tranh cử. Điều này thể hiện qua hai biểu hiện như sau.

Thứ nhất, sự hồi sinh mạnh mẽ cùng các dòng tư tưởng trong các đảng phái và phong trào chính trị mang tính phân biệt, bài ngoại, cực hữu, chống nhập cư, chống Hồi giáo ở châu Âu. Sự lên ngôi của các đảng cầm quyền ở các quốc gia thành viên và trong Nghị viện châu Âu như một minh chứng rõ nét cho sự phát triển về chất của các đảng phái này. Các đảng có xu hướng chủ nghĩa dân tộc có mặt ở hầu hết các quốc gia thành viên như: Đảng Mặt trận quốc gia ở Pháp, Đảng Tự do Áo, Đảng Độc lập Anh (UKIP), Đảng Liên đoàn Phương Bắc ở Italy, Đảng Nhân dân ở Đan Mạch, Đảng Tự do Hà Lan, Đảng Sự lựa chọn vì nước Đức (AfD), Đảng Dân chủ cực hữu Thụy Điển, Đảng cực hữu Golden Dawn ở Hy Lạp, Đảng Luật pháp và Công lý (PiS) Ba Lan, Đảng những người Dân chủ Thiên chúa giáo Hungary (Phan & Ngo, 2019).

Năm 2019, kết quả của cuộc bầu cử Nghị viện châu Âu (EP) diễn ra tại 28 quốc gia thành viên đã ghi nhận nội bộ châu Âu có sự phân chia hai phe khác biệt giữa một bên ủng hộ một châu Âu thống nhất với một bên là lực lượng cực hữu ủng hộ chủ nghĩa dân tộc. Kết quả trên đã cho thấy sự lớn mạnh và gia tăng về chất và lượng của những đảng cực hữu, bảo thủ như Đảng Nhân dân châu Âu (EPP) và Liên minh Tiến bộ Xã hội và Dân chủ (S&D). Những đảng truyền thống vốn lớn mạnh ở Pháp, Đức, Italy... có xu hướng suy yếu và mất nhiều sự ủng hộ hơn trước.

Ở Italy, nơi được xem là thành trì của phe cực hữu - dân tộc chủ nghĩa tại châu Âu, đã kêu gọi các đảng dân tộc, dân túy khắp châu Âu tập hợp lực lượng và hình thành một liên minh sau bầu cử EP (Chu, 2020). Đảng Luật pháp và Công lý (PiS) cầm quyền ở Ba Lan do Jarosław Kaczyński đứng đầu thì tập trung vào các giá trị Ba Lan và Thiên chúa giáo, kêu gọi tính độc lập quốc gia, và quyền tự quyết đối nội. Thủ tướng Hungary Viktor Orbán lại đưa ra định nghĩa hạn hẹp về bản sắc dân tộc Hung chỉ bao gồm người sắc tộc Hung (Nguyen, 2019).

Từ kết quả trên có thể cho thấy rằng đây không phải là thay đổi ngẫu nhiên trong đời sống chính trị mà là kết quả của những biến động về xã hội chính trị ở châu Âu đã làm cho cử tri thay đổi cách nhìn nhận và ủng hộ đối với chính sách của đảng truyền thống. Tuy phe ủng hộ châu Âu vẫn chiếm đa số nhưng phe ủng hộ chủ nghĩa dân tộc, cực hữu, dân túy cũng đang trên đà gia tăng, tác động đến đời sống và diện mạo chính trị châu Âu. Vì vậy, có thể suy đoán rằng xu hướng cực đoan, phân hóa, chia rẽ trong nội bộ Liên minh châu Âu sẽ ngày càng gia tăng trong những năm tới.

Thứ hai, sự thay đổi quan điểm của người dân ở mỗi quốc gia thành viên về một châu Âu thống nhất. Họ bắt đầu hoài nghi về giới lãnh đạo và chính phủ khi sức ép về quyền và nghĩa vụ khi tham gia Liên minh, đổi lại phần lớn lợi ích người dân nhận được là những giá trị vô hình chưa đáng kể. Cuộc khảo sát của trung tâm Pew thực hiện năm 2016 cho thấy

niềm tin của người dân vào Liên minh ngày càng sụt giảm. Tại Pháp, tỉ lệ người phản đối Liên minh tăng lên 38% trong vòng một năm qua, trong khi số người ủng hộ EU giảm khoảng 17%. Thậm chí ở Đức – quốc gia giàu có và là thành viên lâu đời thì tỉ lệ người ủng hộ EU cũng chỉ không quá 50% và đang có xu hướng giảm (Hong Nhung, 2016).

Cũng trong một nghiên cứu gần đây dựa vào dữ liệu của Eurobarometer¹ đã chỉ ra rằng chủ nghĩa hoài nghi EU ở Pháp có xu hướng tăng nhanh. Trong hai thập kỉ đầu tiên của thế kỉ mới, tỉ lệ người có thái độ tiêu cực với châu Âu ở Pháp tăng lên 20% và tiếp tục dao động ở mức 20% đến 30% kể từ cuộc khủng hoảng tài chính. Cuộc trưng cầu dân ý năm 2005 về Hiến pháp châu Âu (ECT) thì 55% người dân Pháp đã bác bỏ dự thảo Hiến pháp thay vì ủng hộ sự hội nhập như thế kỉ trước (Nguyen & Ngo, 2021).

Năm 2019, sự đột phá của Đảng cực hữu AfD (Đức) tại vòng bầu cử ở hai địa phương đều mang tính đột phá lịch sử bởi số phiếu giành được. Từ một đảng nhỏ nhưng chỉ trong vòng 5 năm qua Đảng AfD đã lần đầu tiên giành ghế tại Nghị viện Liên bang Đức cũng như có mặt trong tất cả Nghị viện của 16 bang tại Đức. Theo giới phân tích chính trị tại Đức, các nguyên nhân chính dẫn đến điều này là vì ý muốn của người dân đã và đang thay đổi, đặc biệt những bất mãn trong xã hội liên quan đến cuộc khủng hoảng người tị nạn chính phủ của bà Angela Merkel mở cửa đón nhận gần 1 triệu người tị nạn vào Đức (Quang Dung, 2019).

Gần đây nhất là cuộc bầu cử Tổng thống Pháp 2022, tuy Tổng thống đương nhiệm Emmanuel Macron tái đắc cử với nhiệm kì hai nhưng bà Marine Le Pen – ứng cử viên cực đoan từ đảng Mặt trận quốc gia Pháp (FN) đã thu được 42% lá phiếu ủng hộ từ cử tri khi đặt “ưu tiên dân tộc” làm trọng tâm chương trình vận động tranh cử, và đây được xem là mức cao kỉ lục của một đảng cực hữu. Điều này cho thấy rằng sự ủng hộ với bà Le Pen so với năm 2017 “ngày càng trở thành một lá phiếu tán đồng chứ không còn là phản đối”.

3. Kết luận

Không thể phủ nhận rằng EU là khuôn mẫu thành công nhất trong lịch sử hội nhập thế giới cho đến ngày nay. Nó thể hiện nhiều đặc điểm vốn là bản sắc châu Âu và những lợi ích đã và đang mang đến cho từng quốc gia dân tộc trong giai đoạn phát triển đỉnh cao vào thập niên 80 của thế kỉ XIX, nhưng thử thách vẫn luôn song hành cùng EU trên con đường hội nhập sâu hơn.

Trước những tình hình biến động cả trong và ngoài khối EU thì quan điểm và ý niệm về quốc gia dân tộc mang tính phổ quát hơn và luôn được đặt lên hàng đầu. Vì thực chất việc lựa chọn tham gia vào một liên minh trong khu vực cũng là một cách để gia tăng quyền lực và ảnh hưởng. Điều này đòi hỏi các quốc gia cần phải tự nâng cao năng lực, điều chỉnh chính sách đối ngoại và đối nội để đảm bảo an ninh trong nước và thực hiện nghĩa vụ quốc tế.

¹ Eurobarometer là một loạt các cuộc điều tra dư luận được thực hiện thường xuyên thay mặt cho Ủy ban Châu Âu và các Tổ chức EU khác kể từ năm 1973.

EU đang đứng trước những khó khăn gặp phải khi chủ nghĩa dân tộc trỗi dậy mạnh mẽ cùng những hình thức khác nhau, yếu tố này tác động đến những nước nhỏ dễ cò súng cho những hành động đơn phương, xa rời nghĩa vụ quốc tế, đe dọa sự tồn vong của các định chế quốc tế trong tương lai. Đây cũng giống như những phép thử để các quốc gia chung tay cùng nhau trên con đường gắn kết với EU để đưa vị thế của EU càng thêm vững mạnh. Bên cạnh đó, mỗi quốc gia cần có chính sách và giải pháp thực hiện cùng với EU để giải quyết vấn đề xã hội đang còn tồn đọng.

Nhưng nhìn chung, những phong trào trong các đảng chính trị nổi lên vẫn chưa có một cú đánh triệt để và bức phá mạnh mẽ vào nhóm chính trị ủng hộ EU. Các phong trào này vẫn dựa vào tâm lý của người dân khi thái độ bất mãn với chính phủ về các vấn đề kinh tế - xã hội trong nước và khi quyền lợi của họ không được đảm bảo.

❖ **Tuyên bố về quyền lợi:** Tác giả xác nhận hoàn toàn không có xung đột về quyền lợi.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bagehot (2014). *Why Britain is so Eurosceptic*. Retrieved 09 04, 2022, from The Economist: <https://www.economist.com/the-economist-explains/2014/03/03/why-britain-is-so-eurosceptic>.
- Bui, H. D. (2007). Một số quan điểm về bản sắc châu Âu [Some perspectives on European identity]. *Journal of European Studies ISSN: 0868-3581*, 6(81), 56-63.
- Calance, M. (2012). The Resurgence of Nationalism in the European. *CES Working Papers ISSN 2067-7693*, 4(1), 23-34.
- Chu, T. N. (2020). Lan sóng chủ nghĩa dân túy ở một số quốc gia châu Âu và những tác động đến chiến lược phát triển chung [The wave of populism in some European countries and the implications for the common development strategy]. *Communist Magazine*. Retrieved 08 29, 2022, from tapchicongsan.org.vn: https://www.tapchicongsan.org.vn/web/guest/tin-binh-luan/-/asset_publisher/DLIYi5AJyFzY/content/lan-song-chu-nghia-dan-tuy-o-mot-so-quoc-gia-chau-au-va-nhung-tac-dong-den-chien-luoc-phat-trien-chung
- Dao, M. H., & Le, H. H. (2013). *Sơ yếu Thuật ngữ Quan hệ Quốc tế [Handbook of International Relations Terminology]*. Retrieved from nghiencuuquocte.org: <https://nghiencuuquocte.org/2015/02/04/chu-nghia-dan-toc/>
- Dinh, C. H. (2019). Cuộc “li hôn” lịch sử Anh - EU: nguyên nhân, hậu quả và hệ lụy? [The historic "divorce" of the UK - EU: causes, consequences and consequences?]. *Online financial Magazine*. Retrieved 08 31, 2022, from tapchitaichinh.vn: <https://tapchitaichinh.vn/tai-chinh-quoc-te/cuoc-ly-hon-lich-su-anh-eu-nguyen-nhan-hau-qua-va-he-luy-302633.html>

- Economist (2015). *The Economist*. Retrieved 08 31, 2022, from <https://www.economist.com/https://www.economist.com/the-economist-explains/2015/08/24/why-the-schengen-agreement-might-be-under-threat>
- Economist (2016). *The Economist*. Retrieved 08 31, 2022, from <https://www.economist.com/the-economist-explains/2016/06/27/what-happens-to-eu-migrants-in-britain>
- Ho, T. H. (2019). *Li luan Chinh tri [Political Theory]*. Retrieved 09 01, 2022, from <http://lyluanchinhtri.vn/home/index.php/nguyen-cuu-ly-luan/item/2798-moi-quan-he-giua-chu-nghia-dan-toc-va-chu-nghia-dan-tuy-trong-cac-nen-chinh-tri.html>
- Hoang, D. N. (2019). Dong tien chung chau Au: Hai muoi nam nhin lai [The European Common Currency: Twenty years in retrospect]. *Communist Magazine*. Retrieved 08 31, 2022, from [tapchiconsan.org.vn: https://www.tapchiconsan.org.vn/web/guest/the-gioi-van-de-su-kien/-/2018/522421/dong-tien-chung-chau-au--hai-muoi-nam-nhin-lai.aspx](https://www.tapchiconsan.org.vn/web/guest/the-gioi-van-de-su-kien/-/2018/522421/dong-tien-chung-chau-au--hai-muoi-nam-nhin-lai.aspx)
- Hong Nhung (2016). Chu nghĩa hoài nghi châu Âu gia tăng trước trưng cầu ý dân tại Anh [Euroskepticism on the rise ahead of the UK referendum]. *Electronic newspaper, Voice of Vietnam*. Retrieved 09 04, 2022, from <https://vov.vn/the-gioi/chu-nghia-hoai-nghi-chau-au-gia-tang-truoc-trung-cau-y-dan-tai-anh-518449.vov>
- Kamenka, E. (1973). Political nationalism - The evolution of the idea. *Nationalism - The nature and evolution of an idea* (p.8). Australian: The Australian National University, ISBN 0708103561
- Lai, T. T. B. (2017). He quả kinh tế của cuộc khủng hoảng di cư đối với nước Đức [Economic consequences of the migration crisis for Germany]. *Journal of Social Science Information*, 11, 39.
- Lauren, F. (2018). Is nationalism the most serious challenge to human rights?. *Texas International Law Journal ISSN: 0163-7479*, 53(2), 212-237.
- Le, T. K. (2018). *Giai pháp ứng phó với nhập cư ở Liên minh châu Âu [Immigration solutions in the European Union]*. Master's Thesis in European Studies, Vietnam Academy of Social Sciences, Academy of Social Sciences, Hanoi.
- Luu, N. T. (2016). Brexit, tác động và hàm ý cho Việt Nam [Brexit, impact and implications for Vietnam]. *Brexit and ASEAN Economic Community from the perspective of integration* (p. 12-22). Ho Chi Minh City: Van Hien University.
- Nguyen, A. C. (2021). Hiểu về Chủ nghĩa dân túy phương Tây [Understanding Western Populism]. *Journal of European Studies ISSN: 0868-3581*, 2(245), 4-16.
- Nguyen, H. V & Ngo, K. S. (2021). Chủ nghĩa hoài nghi châu Âu ở Pháp: Thách thức đối với EU trong thời đại ngày nay [Euroskepticism in France: The Challenge for the EU in Today's Times]. *World economic and political issues*, 5(301).
- Nguyen, T. T. N. (2012). Sự mở rộng liên minh châu Âu nhìn từ góc độ địa chính trị [The expansion of the European Union from a geopolitical perspective]. *Journal of European Studies ISSN: 0868-3581*, 8(143), 145.

- Nguyen, H. B. (2019). Nhung cach tiep can co ban va thach thuc cua chu nghĩa dân túy [Basic approaches and challenges of populism]. *World economic and political issues*, 08(280), 47-56.
- Phan, V. R & Ngo, C. N. (2019). *Li luận Chính trị [Political Theory]*. Retrieved 09 06, 2022, from lyluanchinhtri.vn: <http://lyluanchinhtri.vn/home/index.php/nguyen-cuu-ly-luan/item/2797-chu-nghia-dan-toc-va-nhung-sac-thai-cua-no-trong-the-gioi-ngay-nay.html>
- Phuong Tra (2018). Khung hoang di cu: Lien minh chau Au no luc dat su gan ket [Migration crisis: European Union strives for cohesion]. *Communist Magazine*. Retrieved from <https://www.tapchiconsan.org.vn/web/guest/hoat-ong-cua-lanh-ao-ang-nha-nuoc/-/2018/51907/khung-hoang-di-cu--lien-minh-chau-au-no-luc-dat-su-gan-ket.aspx>
- Quang Dung (2019). Dang cuc huu AfD dat ket qua dot pha tai vong bau cu dia phuong Duc [Far-right party AfD achieves breakthrough results in German local elections]. *Electronic newspaper, Voice of Vietnam*. Retrieved 09 09, 2022, from <https://vov.vn/the-gioi/dang-cuc-huu-afd-dat-ket-qua-dot-pha-tai-bau-cu-dia-phuong-duc-951198.vov>
- Sabino, C. (2009). The European Union: Reasons for success. In S. M. Tosato, *The European Union in the 21st century, perspectives from the Lisbon Treaty ISBN: 978-92-9079-929-0* (p.2). Brussels: Centre for European Policy Studies.
- To Chu (2015). Khung hoang nhap cu o chau Au - Di tim su dong thuan [Immigration crisis in Europe - Finding consensus]. *People's Wisdom*. Retrieved from <https://dantri.com.vn/the-gioi/khung-hoang-nhap-cu-o-chau-au-di-tim-su-dong-thuan-20150904152037857.htm>
- Tran, T. V. (2016). Vi sao nuoc Anh roi EU: nhìn lại lịch sử và luận giải [Why Britain left the EU: A historical review and commentary]. *Journal of Humanities and Social Sciences ISSN: 2354-117*, 2(4), 471. doi:10.1172/vjossh.v8i3.1070
- Trinh, D. K., & Pham, Q. D. (2012). So 25 - Dong EURO ra doi va nhung tac dong cua no [Number 25 - The birth of the euro and its effects]. *Ministry of Foreign Affairs Diplomatic Academy*. Retrieved 08 31, 2022, from <https://dav.edu.vn/>: <https://dav.edu.vn/so-25-dong-euro-ra-doi-va-nhung-tac-dong-cua-no/>
- Vuong, X. T. (2021). Ve su troi day, tinh hai mat cua chu nghĩa dân tộc và những vấn đề đặt ra với Việt Nam [On the rise, duality of nationalism and problems with Vietnam]. *Communist Magazine*. Retrieved 08 28, 2022, from https://www.tapchiconsan.org.vn/web/guest/van_hoa_xa_hoi/-/2018/823327/ve-su-troi-day%2C-tinh-hai-mat-cua-chu-nghia-dan-toc-va-nhung-van-de-dat-ra-voi-viet-nam.aspx

**CHALLENGES OF THE EUROPEAN UNION TO THE RISE OF NATIONALISM
IN THE XXIST CENTURY**

Nguyen Hong Nhung

Ho Chi Minh City University of Technology (Hutech), Vietnam

Corresponding author: Nguyen Hong Nhung – Email: nhnhung.khkh-qhcc@hutech.edu.vn

Received: September 09, 2022; Revised: November 05, 2022; Accepted: December 25, 2022

ABSTRACT

The impacts and changes of the world have brought many challenges for the European Union in the XXIst century. In the first twenty years of the century, many events challenged the cohesion and the process of building and strengthening the EU, such as the public debt crisis, the immigration crisis, and Brexit. Consequences of these movements led to the problem that the EU did not want to expect from the very beginning of the union –the rise of nationalism and variations in the modern world. Based on the data collected, theoretical analysis of nationalism, history – logic, and international relations, this study will address the changes in the political life of Europe through Brexit and the rise of nationalist political parties in member countries.

Keywords: Brexit; Euroskepticism; European Union; nationalism